

**МОДЕЛЬ ПЕРЕТВОРЕННЯ КОШТІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У МЕХАНІЗМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД**

**MODEL FOR TRANSFORMATION OF THE LABOUR MIGRANTS COSTS INTO A
MECHANISM FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF COMMUNITIES**

Володимир ХИМИНЕЦЬ,

доктор економічних наук,
Ужгородський національний університет,
Ужгород

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9420-536X>

Volodymyr KHYMYNETS,

Doctor of Economic Sciences,
Uzhhorod National University, Uzhhorod

Ганна ЦІМБОЛИНЕЦЬ,

асистент кафедри міжнародних економічних
відносин,
Ужгородський національний університет,
Ужгород

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4271-8945>

Ganna TSIMBOLYNES,

Assistant at the Department of
International Economic Relations,
Uzhhorod National University, Uzhhorod

Проаналізовано актуальні дані щодо основних аспектів міжнародної трудової міграції України, а саме: кількості мігрантів, їх основних сфер зайнятості, найбільших країн-реципієнтів та регіонів-донорів трудових мігрантів, обсягів грошових переказів і заощаджень мігрантів. Наведено схему формування інвестиційного кластера об'єднаної територіальної громади, базисом якого є процес взаємодії між керівництвом громади, науковцями та експертами вищих навчальних закладів, Центрів надання адміністративних послуг і трудових мігрантів як потенційних внутрішніх інвесторів.

Ключові слова: трудова міграція, грошові трансферти, заощадження, децентралізація, інвестиції.

This scientific paper is devoted to developing ways and models of converting the labor migrants cost into the internal investment resources of United Territorial Communities, taking into account their new functions and powers.

The article analyzes current data on the main aspects of Ukraine's international labor migration, namely: the number of migrants, their main employment areas, the largest recipient countries of labor migrants and donor regions, the amount of remittances and savings of migrants.

In Ukraine, 882 United Territorial Communities have already been formed, which have received considerable authority from developing a development strategy to landscaping, approving a budget, setting local taxes and fees, defining social and cultural development. Considering the results of the research on the amount of cash flows, the availability of savings and the desire of many migrant workers to return to Ukraine, it can be argued that they have a huge potential to become one of the largest domestic investors of the United Territorial Communities. Therefore, migrants have resources, and UTCs have considerable authority to attract these resources.

The authors present a scheme for forming an investment cluster of united territorial communities, the basis of which is the process of interaction between community leadership, academics and experts of higher education institutions, administrative services centers and migrant workers as potential domestic investors.

The implementation and effective functioning of this model will create incentives for migrants to return and benefit from productive usage of their resources, as they will be able to earn enough income to keep families and create jobs for other residents. The community, in turn, will benefit from new tax revenues and other payments, the development of human potential and the formation of a positive image of the territory as a successful business environment.

Key words: labor migration, remittances, savings, decentralization, investments.

Постановка проблеми. Міжнародна трудова міграція українців завжди відігравала значну роль в економічних

процесах держави. Її масштаби збільшуються з кожним роком, а грошові трансферти мігрантів насичують економіку валютними ресурсами, стабілізуючи макроекономічну ситуацію та споживчі ринки. Згідно з даними Міністерства соціальної політики майже

3,2 млн українців постійно перебувають за кордоном, а близько 7–9 млн – періодично для роботи [1]. Всупереч тому, що багато експертів відзначають позитивний вплив трудової міграції, саме через міграційний капітал, який насичує економіку, зниження рівня безробіття, послаблення напруження на ринку праці, нестача трудових ресурсів становить велику загрозу для економічного розвитку країни, регіонів та окремих об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Багато ОТГ визнають міжнародну міграцію робочої сили як одну із ключових загроз їх економічному розвитку. Звичайно, формування міграційної політики належить до компетенції держави, але наразі постає питання щодо функцій ОТГ у сфері зниження масштабів міграції та сприяння перетворенню міграційного капіталу в інвестиційний ресурс.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Сучасні міграційні процеси та їх основні передумови є предметом вивчення багатьох українських науковців, зокрема таких, як А. Гайдуцький, О. Садовська, М. Крупка, Л. Козак, Л. Позняк, Е. Лібанова, експертів з питань міграції І. Сушко, К. Кульчицької, А. Іщенко, а також фахівців Державної служби статистики України, Інституту демографії та соціальних досліджень, НБУ тощо.

Важливість впливу міграційного капіталу на економічні процеси в країні підтверджують глобальні звіти та регіональні дослідження Міжнародної організації праці, Міжнародної організації міграції, Світового банку, ООН.

Процес реформи децентралізації та моніторинг показників розвитку новостворених ОТГ досліджуються експертами Реанімаційного пакета реформ, Національного інституту стратегічних досліджень, Національної ради реформ, Міністерства регіонального розвитку, Центрів розвитку місцевого самоврядування, ПРООН, програми ЄС U-LEAD з Європою та інших.

Мета статті – розробка способів та моделей перетворення коштів трудових мігрантів у внутрішні інвестиційні ресурси об'єднаних територіальних громад, ураховуючи їх нові функції та повноваження.

Виклад основного матеріалу. Після 2013 року в Україні відбувся сплеск міграційних процесів, спричинений погіршенням економічної ситуації, падінням курсу гривні та військовими діями на Сході. Різниця між

обсягами заробітної плати та рівнем життя населення України і розвинених іноземних держав спонукає все більше активних українців працевлаштовуватись за кордоном в основному для утримання своїх сімей та родичів. Найбільшою країною-реципієнтом вітчизняних трудових мігрантів є Польща, де за станом на 2017 рік перебувало 38,9 % українців, наступною – Росія (26,3 %), хоча кількість мігрантів до неї після 2014 року стабільно зменшується, Італія (11,3 %) та Чехія (9,4 %). Показники останніх років демонструють, що Італія за досліджуваним показником поступово наближається до Росії. Крім того, згідно з аналізом активної міграційної політики уряду ФРН найближчим часом очікується посилення міграційного потоку до цієї держави завдяки спрощенню умов та вимог працевлаштування [1].

У сучасній економічній ситуації в Україні, коли спостерігається незначне зростання виробництва та переважно високий рівень безробіття, і навіть незважаючи на так званий кадровий голод на великих підприємствах окремих регіонів, нинішній дефіцит кадрів через трудову еміграцію ще має докритичний характер.

На стан ринку праці негативно впливає значна частка висококваліфікованих мігрантів. Відтік молодого покоління, старіння нації та зменшення кількості економічно активного населення, безумовно, становлять загрозу для майбутнього швидкого економічного зростання [2].

З іншого боку, незважаючи на майбутні загрози, міграція трудових ресурсів має позитивні аспекти, зокрема надходження коштів. Грошові трансферти мігрантів формують окрему складову міжнародного ринку капіталу – міграційний капітал. А. Гайдуцький визначає останній як доходи мігрантів, що з відрахуванням витрат на їхнє перебування в державі працевлаштування, спрямовуються до країни походження і використовуються для підвищення економічного та соціального рівня родин і близьких, розвитку місцевих територій і держави загалом [3].

Для українських домогосподарств вони також становлять значний фінансовий ресурс. Так за інформацією Світового банку обсяги переказів трудових мігрантів з України 2018 року оцінюються на рівні 14 млрд дол. США, що на 19 % більше порівняно з попереднім роком. Такі показники отримані завдяки вдосконаленій

методології обрахунку грошових переказів, а також зростаючому попиту на трудові ресурси в країнах ЄС [4]. Як свідчать дані НБУ, обсяги приватних грошових переказів, обчислені на основі нової методики, становили 11 млрд дол. США [5].

Проведене дослідження фінансових надходжень, пов'язаних із міграцією, показало, що 53 % домогосподарств із довгостроковими трудовими мігрантами мають банківські рахунки в нашій державі, 44 % – із короткостроковими, а серед домогосподарств без мігрантів таких 21 %, і тільки 21 % опитаних трудових мігрантів планують зробити чи розширити інвестицію в бізнес [6].

В Україні вже утворено 882 об'єднані територіальні громади, які отримали значні повноваження – від розробки стратегії розвитку до благоустрою території, затвердження бюджету, установа місцевих податків та зборів, визначення соціального та культурного розвитку. Бюджети громад формуються завдяки відрахуванням із загальнодержавних податків та зборів, місцевих податків, дотацій та субвенцій із державного бюджету України [7].

Серед заходів влади, які, на думку мігрантів, могли б заохотити відкриття власної справи, слід виділити: звільнення від сплати податків на прибуток та внесків на соціальне забезпечення впродовж перших 2–3 років, надання пільгових позик та/або забезпечення більш доступних відсоткових ставок за кредитами, спрощення бюрократичних та адміністративних процедур, розширення доступу до необхідної інформації, бізнес-консалтинг та навчання, підтримка розширення експорту тощо. Тому ОТГ слід розглядати як важливий суб'єкт у заохоченні перетворення грошових ресурсів в інвестиції [8].

На основі результатів виконаних досліджень стосовно обсягів грошових надходжень, наявності заощаджень та бажання багатьох трудових мігрантів повернутися в Україну можна стверджувати, що вони мають величезний потенціал стати одним із найбільших внутрішніх інвесторів об'єднаних територіальних громад. Отже, у мігрантів є ресурси, а в ОТГ – значні повноваження для того, щоб залучити ці ресурси. Запропоновано модель процесу взаємодії ОТГ і трудових мігрантів (рис.).

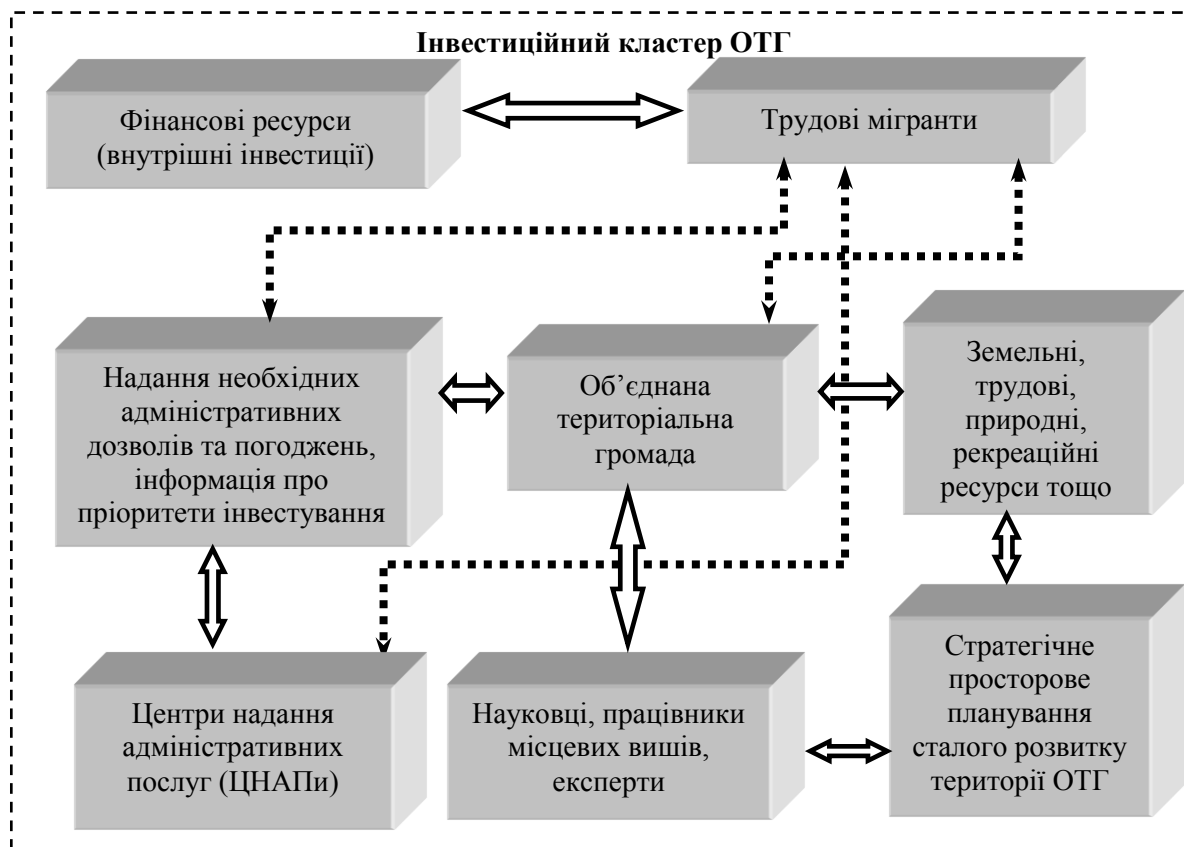

Рис. Інвестиційний кластер об'єднаної територіальної громади (розроблено авторами)

Як видно, модель включає такі елементи: трудові мігранти – особи, місцем проживання котрих є території ОТГ, але які працюють за кордоном на коротко- чи довгостроковій основі та володіють фінансовими ресурсами. До цієї категорії можна включити й домогосподарства мігрантів, що розпоряджаються грошовими переказами;

фінансові ресурси – наявні надлишкові кошти домогосподарств (заощадження, банківські депозити, які вони отримали у формі переказів з-за кордону та не витрачають на щоденні потреби);

ОТГ – керівні органи об'єднаних територіальних громад, які формують стратегію і тактику їх розвитку, а також приймають відповідні рішення щодо запропонованої моделі;

ресурси – земельні, трудові, рекреаційні ресурси, які розташовані на території громади, перебувають у приватній власності чи власності громади;

ЦНАПи – органи надання різноманітних адміністративних послуг за принципом єдиного вікна та прозорого офісу;

наукові працівники – співробітники вищих навчальних закладів, що розміщені на території цієї чи інших ОТГ; фахівці у сфері економіки, бізнес-консалтингу, маркетингу, просторового планування, а також спеціалізованих сфер відповідно до потреб та ресурсів, які зможуть надати кваліфіковані послуги керівництву ОТГ чи потенційним внутрішнім інвесторам-мігрантам;

стратегічне просторове планування ОТГ – розроблена схема розподілу трудових ресурсів та їх діяльності у просторах різних масштабів з урахуванням стратегії розвитку громади.

Запропонована модель передбачає, що керівництво ОТГ разом із науковими працівниками місцевих вишів розробляють стратегію розвитку громади та схему просторового планування. На цьому етапі здійснюється аналіз наявних ресурсів (трудових, земельних, рекреаційних), визначається потенціал території та пріоритетні сфери для інвестування. Таку інформацію можна подавати для громади у вигляді паспорта інвестиційних можливостей та потреб для розвитку малого і середнього бізнесу, дорожніх карт з відкриття власної справи (адміністративні, реєстраційні та інші процедури) і власне стратегії розвитку громади чи окремих пріоритетних сфер.

Керівництво ОТГ також може залучати фахівців із вищих навчальних закладів для організації навчань і тренінгів з розробки бізнес-планів, маркетингових стратегій, вивчення податкового законодавства та нормативно-правових актів. Спеціалісти можуть надавати не тільки базові знання, а й допомагати розвивати конкретні бізнес-ідеї для потенційних інвесторів.

На ЦНАПи будуть покладені функції інформаційних центрів, де кожному потенційному інвестору-мігранту надаватиметься вся необхідна інформація щодо можливостей розвитку бізнесу в громаді, а також проходження всіх необхідних реєстраційних й адміністративних процедур.

За умови впровадження та ефективного функціонування запропонованої моделі формуватимуться певні стимули для повернення мігрантів та продуктивного використання їх заощаджень, адже вони зможуть отримувати достатній прибуток для забезпечення сімей та створювати нові робочі місця для інших жителів. Громада, у свою чергу, отримає користь від нових податкових надходжень та інших платежів, розвитку людського потенціалу і формування позитивного іміджу території як успішного бізнес-середовища [9].

Висновки. Нестача трудових ресурсів та інвестицій є реальною загрозою для сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. Скільки б держава не виділяла коштів на розвиток тих чи інших сфер, реальний поступ починається тільки з активізації бізнесових процесів усередині громади та залучення інвестицій, особливо в малі та середні підприємства. Оскільки зовнішня трудова міграція набула значних масштабів, а грошові перекази з кожним роком стабільно зростають, об'єднаним територіальним громадам слід звертати увагу не тільки на залучення іноземних інвестицій, а й розвиток внутрішнього потенціалу, а саме потужного інвестора у вигляді трудового мігранта. Для цього перш за все необхідно розробити ефективну стратегію розвитку ОТГ, залучаючи експертні знання університетів, розробляти перспективні інвестиційні плани, ураховуючи потреби як громад, так й інвесторів. Предметом подальших досліджень є розробка нових форм та моделей співпраці керівництва ОТГ і трудових мігрантів, а також способи залучення додаткових коштів у малий і

середній бізнес як запоруки сталого розвитку будь-якої громади.

Список використаних джерел

1. Міграція в Україні: наскільки проблема масштабна? [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2019. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--migracija/29826553.html>.

2. Позняк О. Українці за кордоном: чи зменшиться кількість трудових мігрантів у 2019 [Електронний ресурс] / О. Позняк // *Vox Ukraine*. – 2019. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/connector/ukrayintsi-za-kordonom-chi-zmenshitysya-kilkist-trudovih-migrantiv-u-2019/>.

3. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика : [монографія] / А.П. Гайдуцький; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Інфосистем, 2010. – 446 с.

4. Record High Remittances Sent Globally in 2018 [Електронний ресурс] // The World Bank. – 2019. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/04/08/record-high-remittances-sent-globally-in-2018>.

5. Грошові перекази в Україну [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2019. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208355>.

6. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. – 2016. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.

7. Ключові результати національної доповіді «Українське суспільство: міграційний вимір» [Електронний ресурс] / Національна академія наук України. – 2019. – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_main_results.pdf.

8. Децентралізація: коротко про головне [Електронний ресурс] // Ціна держави. – 2019. – Режим доступу: <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne>.

9. Як громаді знайти інвестора. Лонггрід від експертів [Електронний ресурс] // Наше слово. – 2017. – Режим доступу: <http://nslovo.com/blog/yak-gromadi-znajty-investora-longrid>.

References

1. Radio Svoboda. (2019). *Migratsiia v Ukraini: naskilky problema*

masshtabna?[Migration in Ukraine: How large is the problem?]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--migracija/29826553>. [in Ukrainian].

2. Pozniak, O. (2019). *Ukrayntsi za kordonom: chy zmenshitysya kilkist trudovykh mihrantiv u 2019* [Ukrainians Abroad: Will the number of migrant workers drop in 2019]. *Vox Ukraine*. Retrieved from: <https://voxukraine.org/uk/connector/ukrayintsi-za-kordonom-chi-zmenshitysya-kilkist-trudovih-migrantiv-u-2019/>. [in Ukrainian].

3. Haidutskyu, A.P. (2010). *Mihratsiinyi kapital: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia* [Migration capital: theory, methodology, practice: monograph]. Kyiv: Infossystems. [in Ukrainian].

4. The World Bank. (2019). *Record High Remittances Sent Globally in 2018*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/04/08/record-high-remittances-sent-globally-in-2018>. [in English].

5. The National Bank of Ukraine. (2019). *Hroshovi perekazy v Ukrainu*. [Money remittances to Ukraine]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208355>. [in Ukrainian].

6. The International Organization for Migration Mission in Ukraine. (2016). *Mihratsiia yak chynnyk rozvytku v Ukraini*. [Migration as a factor of development in Ukraine]. Retrieved from: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf. [in Ukrainian].

7. The National Academy of Sciences of Ukraine. (2019). *Kliuchovi rezultaty natsionalnoi dopovidi «Ukrainske suspilstvo: mihratsiinyi vymir»*. [Key results of the national report «Ukrainian society: a migration dimension»]. Retrieved from: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_main_results.pdf. [in Ukrainian].

8. Tsina derzhavy. (2019). *Detsentralizatsiia: korotko pro holovne*. [Decentralization: briefly about the main]. Retrieved from: <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne>. [in Ukrainian].

9. *Nashe Slovo*. (2017). *Yak hromadi znaity investora. Lonhrid vid ekspertiv*. [How does a community find an investor. Longridge from the experts]. Retrieved from: <http://nslovo.com/blog/yak-gromadi-znajty-investora-longrid>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21 жовтня 2019 року